

UDVARHELYI CSÁRDÁBAN

Írta: TAMÁSI ÁRON

Szerzőnek „Szülőföldem“ című könyvéből, mely decemberben jelenik meg.

Már túl vagyok a hidon, amikor észreveszem, hogy megjött az este. A lámpák gyéren és nehezen küzködnek a sötétben, amelyből szinte megcsöppen a pára. Az emberek is gyéren tűnedeznek és megsugorodva bujnak el mellettem. Kietlen bizony ez a város, mint a ráncos öreg árva. Rossz kedvében szeretne hazaküldeni engem is az udvari szállóba, de akaratommal a fejére nőök könnyen. Csak éppen azt nem tudom hamarjában, hogy melyik vendéglőbe menjek vacsorázni. De az elmém még ebben is felvilágosodik idejében, mert eszembe jut, hogy van itt egy vendéglő, nova a megbízható és hazafias magyar szóvivők szoktak járni. S azoknak is a java. Nem volna érdektelen megszavaztatni ezt a javát, ügyvédek és más fifikus szellemeket, hogy vajjon nekik megbízható és hazafias vagyok-e én is, de itt az uccán s ebben a kedvezőtlen időben lehetetlennek látszik ilyen nagy demokráciát űzni.

Igy tehát önfeljűen és habozás nélkül arrafelé veszem az utam.

Nagy veszteség, hogy nem tudék valakit magammal hozni, mert az illető mindjárt megdicsérhetne engem, ahogy bétevődik az ajtó. Bizony, módos hely ez egy ekkorácska és ilyen szárnyaszegett városban! Három étkező terme is van. Az egyiket ugyan gondosan elzárták a másik kettőtől s itt az ajtó előtt a helybéli urak sápadt szelleme áll, hogy a külső világ elvesztése után legalább egy szobára szóló háborítatlanság jogait védje. De a másik kettő szabadon terül a népnek, s különösen ez a külső mutatkozik népszerűnek.

Már nézem is az asztalt.

A muzsikus bandát elhagynám ugyan, mert sem művészetnek sem szórakozásnak nem állhattam soha a cigányt. De felesleges volna éppen most dacolni a magyar szokással, amely minden veszélyben állott és áll rendületlenül. Megindulok hát az asztalom felé s ahogy elhaladok a banda előtt, nagyot hajlik felém a primás. Szót nem kockáztat azonban, mert nem ismer engem. Ez a néma meghajlás a tiszta nyelvi semlegesség, amely figyelmet rejt magában mindenki iránt. Ritka és népszerűtlen foglalkozás ez ma Erdélyben s láthatólag terhes a primásnak is, mert odahajlik a többiekhez s úgy tudakolja tőlük, hogy nem ismernek-e engem. Aztán egyöntetűen kezdenek vizsgálni s ezzel a kutatással már társasjátékká alakul a nyelvi semlegesség. Igen, tulajdonképpen csak most érkeztem meg ide, amikor elindult a kutatás anyanyelvem után. Ez a legújabb vivmánya nálunk az Időnek, ez a népszerű és megszokott keresztrejtvény, amelybe Erdély husz év óta egész lelkét beléttette s amelyet folyton tökéletesít még most is: megfejteni az ismeretlen emberek nemzetiségét. Minden mozdulatunk előfeltétele, hogy ebben a keresztrejtvény tudományban mesterek legyünk. Nagyrészünknek még az a szerencse sem adatott meg, mint ezeknek a cigányoknak, mert ők a nyelvi semlegesség védelme mögött nemzetiségüket a művészetükbe vethetik.

De mi hova vessük?

Egyszerre megszakad ez a gondolat, mint a vadludak sora, mely pedig keserves kitartással mindig eléri célját. Megszakad, mert a banda megzendítette szerszámait. Figyelem a dallamot, melyet elsőnek fülünkbe küldenek, mint valami előőrsöt.

Egy kicsit román, s egy kicsit magyar.

Óvatosan és tapogatózva röppen ide és oda, mint valami félenk, megriadt madár. Felemás a szárnya s ő maga sem tudja, hogy pacsirta legyen-e, vagy rigó. Így repdes a fülem mellett, megkinzottan és formáját veszítve; s ahogy nézem, szégyenbe borulok lassan, mert erdélyi vagyok s tudom, hogy ezt a felemás, megkinzott madarat nevelte számomra husz év alatt Erdély. És hegyi sas helyett, vagy kövér békegalamb helyett most ezt kínálja nekem, aki úgy jöttem ide, hosszú testi és lelki böjt után.

Egyszerre erős ellenkezés tör fel belőlem és hevülettel mondom:

— Nem kell!

— Nem tetszik szeretni? — hallok a kérdést.

Akkor veszem észre, hogy a pincér áll mellettem. Valahonnét hátulról közelített meg, nyilván a belső teremből. S rajtacsipett, amint kerekem és egy kissé méltatlankodva utasítottam vissza a gondozatlan erdélyi madarat.

— Bocsánat — mondom.

Erre a pincér rámutat az étlapra, amely eddig is ott feküdt az asztalon. Több apró tétel után valami igen ígéretesen uralkodik rajta, nagy betűkkel és egészen keresztül írva, s román nyelven egyedül. Bár habozás nélkül szeretem az olyan vendéglőket, ahol a közszellem inkább az étlapon van, mint a tűzhelyen a fazakakban, itt Udvarhelyen mégis jól esnék magyarul választani az ételek közül.

— Ez mit rejt magában? — kérдем.

— Disznótoros vacsora — mondja a pincér.

— Hogy van elkészítve?

— Magyarosan.

Hát akkor nem kell elcsüggedni, gondolom magamban, hiszen valahogy mégis kikerekedik az, hogy Erdélyben vagyunk: az írás román, az elkészítés magyar, s még csak a szász hiányzik.

— Van-e jó szászvidéki boruk? — kérдем.

— Van.

Csak egy felet kérek ebből, mert erős fajta, bár ezzel a féllal tudjak megbirkózni egyelőre. A pincér is osztja gondolkodásomat, bár az üzlet ellen beszél. Ahogy elmegy, félszememet a bandára vetem, amely kopott és cigányban majdnem olyan eredeti, mintha valamelyik pesti filmen látnám. Csak éppen a betyár hiányzik, aki e zeneszó mellett polgáriasodjék valamelyik tűzről távolpattant menyecskével. Még gyönyörködném bennük, ki tudja meddig, de nyílik az ajtó s a látómezőmbé három ember ereszkedik belé. Az egyik harisnyás öreg székely, a másik nagybajsú iparos, míg a harmadik mesterlegénynek tetszik. A formája is hozza, hogy a székelynek a fia a legény, s a nagybajsú csak főnök lehet. Bort kérnek egyenesen s rögtön kiisszák a poharat. Akkor a legény surolni kezdi a nyakát, de olyanforma mozdulatokkal, amiből jó nem szokott származni. Már szinte füstöl a tenyere a nyakán, majd egyszerre felugrik s összeszorított szájjal, fojtottan csak annyit mond, hogy ő most megöli. Nem lehet tudni, hogy kit akarna megölni, de annyi bizonyos, hogy nincsen itt a szerencsétlen, mert az ajót nézi a legény.

Mint a szélkakas a szél irányába, arrafelé fordulnak a cigányok is. Nagy csend van.

— Ereszkedjél vissza! — mondja csendesen a székely.

A legény visszaül és tölt. Lassan megüledik újra a csend s a virágzó békében fogy előlem is a disznótoros vacsora és könnyül a borosüveg. A hangulat egészen olyan, hogy jöhetnének immár a rózsaszínű bárányfelhők is bátran, de akkor ismét felugrik a legény.

Most biztosan elmegy, olyan vészesen viseli magát.

— Tégy úgy, mint az előbb! — szól újból az öreg.

Nagy élvezetükben a cigányok is megvakkannak, ahogy visszaül a legény. De mint a madár, ha roppan az ág, egy pillanat alatt úgy kurtul meg a nyakuk, mert hátranéz a legény s a szeme villámlik a bandán.

Jobb lesz, ha húznak egyet.

Ahogy megszólalnak a szerszámok, elereszti a hangját a legény, majd a végén kiveszi a bicskáját és az asztalra vágja. Most azonban nem szökik fel: s nem szól az öreg sem, hanem inkább a borral foglalkozik. Közben urak jönnek s bévonulnak a zárt szobába. Ismerem őket, szinte valamennyit; s ahogy elnézem sorjában és egyik-másikkal köszönést is váltok, egyre csak azon csodálkozom, hogy tiz-husz esztendő alatt nem változtak semmit. Mint a kő: se nem kisebbek, se nem nagyobbak. Ha nem mozognának napközben s így este, bizonyára rajtuk is meghonosodnék a moha s kőfaragók kaparnák le róluk, amikor eljön az építés ideje.

Kicsi idő múlva egy rendőr is békén és körül néz. Nem mutatja, hogy miképpen van megelégedve velünk, hanem az urakra is rányitja egy kukkintásra az ajtót, majd elmegy a konyha felé hátra. Mintha szerencsét kívánna neki az öreg székely, rögtön felemeli a poharat, megissza fenéig a bort, aztán a szemét kicsire huzza és rászól a fiára:

— No Emre, most nem akadályozlak meg.

Egy kicsit gondolkodik a legény, majd lassan feláll, a bicskát pontosan a zsebébe teszi és köszönés nélkül kimegy. Valami furcsa marad a levegőben, valami szimat, amelytől borzolódik a lélek és a vér. A cigányok meredten nézik az ajtót, két pincér dugaszolt üvegekben bort visz az uraknak.

Mint a kard, amit hüvelyébe tesznek, úgy otthon érzem magam ebben a percben.

SALAMON ERNŐ: SZEGÉNYSÉG DICSÉRETE

*Mert őt megölni nem lehet,
Elvégződhetnek évei,
a hír ittvoltát érleli,
sem a növények, sem kövek,
de szék-ülő bírái sem
dülhatják jogos birtokát,
tetteinek jól bírt sokát;
hagyott nyomával is izen.*

*Hagyott nyomával is izen,
lélegzetével épített,
széles kezével szépitett,
repült szikrázó gépiben,
étek szemétje volt ebéd,*